

ODE AAN HET HOLLANDSE LANDSCHAP

FIETSROUTE - 25 km

Thuis en op het werk bij de schilder

Een prachtige fietsroute op weg naar de woonhuizen van beroemde schilders zoals Hendrik Willem Mesdag, Paulus Potter, Jan van Goyen en Jan Steen. We rijden door de duinen, langs het strand van de Noordzee en door het Haagse Bos.

Start: VVV Spui 68, 2511 BT Den Haag

1. Spui/Bierkade/Zieken

Jacob van der Does (1641-1680) geeft in zijn gedicht over Den Haag een sfeerimpressie van het havenkwartier van Den Haag: *'De haven van den Haeg, en 't Packhuys van het bier, Want voor elck huys by na, op dat men sonder vragen, Sou weten watter was, zijn borretjes geslagen'...*, *'Gaet ghy meer oost waerts op, tot gy die Kaey ten enden Gekomen zijt, soo sult gy op het Spuy belenden, Daer al het volck, hetgeen dat reyst voorby moet gaen, 'tZy 't uyt den Haegh vertreckt, of in den Haegh komt aen. Hier is 't vermaeckelijck en levendt: even buyten, Daer is het Delfsche Veer, daer leggen dertich schuyten; En yeder hallef uer met dat de klock maer slaet, Soo steeckter een van Lant, van vroegh tot savonts laet: Daer sitmen warm en droogh, des Winters noyt met regen, Of kou; des Somers noyt met heete Son verlegen;*

Bartholomeus Johannes van Hove (1790 -1880) is één van de belangrijkste schilders uit de Romantiek, een stroming in de negentiende eeuw met een sterke hang naar de Gouden Eeuw. Hij schildert honderden stadsgezichten, sommigen naar de werkelijkheid, anderen naar de fantasie.

Op het schilderij van Bartholomeus van Hove zien we Het Zieken met de trekvaartdienst richting Delft (afb. 1).

2. Bierkade/Kranestraat

Verreweg de meeste stadsgezichten zijn geschilderd in de achttiende eeuw. Jan ten Compe maakte in 1750 'Het gezicht op de Bierkade' (afb. 2). Ten Compe was een legende in zijn tijd. Hij dankte zijn bekendheid aan zijn precies geschilderde stadsgezichten. In de jaren nadat hij de Bierkade schilderde, speelde zijn drankprobleem op en verdween hij van het schildertoneel. Drank maakt meer kapot dan ons lief is!

Op de voorgrond zie je een houten kraan, waarmee arbeiders zware tonnen bier aan land takelden. De straat die op de Bierkade uitkomt, de Kranestraat, is naar de kraan vernoemd.

Deze route maakt deel uit van de routes met label 'Ode aan het Hollandse landschap' De route is op het kaartje in dit boekje aangegeven. Er is tevens een uitgebreide routebeschrijving opgenomen. Waar mogelijk volgt het de groen omrande borden van het fietsknopennetwerk, zodat u de route makkelijk van nummer tot nummer kunt volgen.

START: VVV Spui 68, 2511 BT Den Haag

28

Sla linksaf richting Spuiplein. Op hoek Bierkade/Spui even stil blijven staan bij de gracht. Hier tegenover is de locatie van het eerste schilderij op onze route.

1. **Bartholomeus Johannes van Hove (1790 -1880), Het Oude Vrouwen- en Kinderhuis aan het Spui (1830), Haags Historisch Museum, Den Haag**

We slaan rechtsaf de Bierkade in en komen ter hoogte van de Kranestraat bij het tweede schilderij:

2. **Jan ten Compe (1790 -1880), De Bierkade en het Groenewegje in Den Haag gezien naar het Spui (1750), Haags Historisch Museum, Den Haag**

Rechtdoor straat oversteken. Bierkade - Dunne Bierkade. Stop bij Bierkade 16, 17 en 18.

1

2

3. Huis van Jan van Goyen en Jan Steen (Buitenmuseum)

Den Haag was in de Gouden Eeuw een belangrijke schilderstad. Hier waren de rijke opdrachtgevers. Op de Dunne Bierkade woonden en werkten drie beroemde schilders: Jan van Goyen (1596-1656), Paulus Potter (1625-1654) en Jan Steen (1625/26-1679). De onderlinge relaties van de drie schilders leest als een grandioze familieroman.

Op nummer 16 was het woonhuis en atelier van Jan van Goyen. Jan Steen trouwde met de dochter van Jan van Goyen en werkte een aantal jaar in Den Haag. Hij schilderde later zijn schoonfamilie (afb. 5). In dezelfde tijd huurde de schilder Paulus Potter het huis naast de familie Van Goyen. Hij trouwde met de dochter van zijn andere buurman, Van Balckeneynde, de paleizenbouwer.

Jan van Goyen was een veelzijdig man. Hij handelde in tulpen, schilderijen, huizen en grond. Als schilder hield hij zich bezig met het Hollandse landschap, een nieuwe ontwikkeling in de schilderkunst. Beroemd zijn de onstuimige wolkenluchten, die vaak driekwart van het doek uitmaken (afb.3).

Met gezichten op rivieren, grachten, pleinen en belangrijke gebouwen werd de status en schoonheid van ons land gevisualiseerd. Zo is onze identiteit letterlijk vormgegeven.

4. Paulus Potterhuis (Buitenmuseum)

Op de Dunne Bierkade 17 woonde Paulus Potter (afb. 4). Paulus Potter werkte hier aan het grote schilderij De Stier (235,5 x 339 cm). Het is één van de beroemdste schilderijen ter wereld.

Een bezoekje brengen aan de huizen van de schilders?
Het Buitenmuseum, Dunne Bierkade 16,17 en 18 Den Haag, www.buitenmuseum.com

Andere beroemde schilders aan deze gracht? Bartholomeus van Hove (afb.1), de gebroeders Verveer (afb. 10) en Johannes Bosboom (afb. 13).

3. **Jan van Goyen, Landschap met twee eiken, 1641, Rijksmuseum Amsterdam, ins. nr. SK-A-123**

4. **Paulus Potter, De stier, 1647, Mauritshuis Den Haag, ins. nr. 136**

5. **Jan Steen, De familie van Jan van Goyen (1661-1663) Kansas City, Nelson-Atkins Museum**

We vervolgen onze weg over de Dunne Bierkade. Let nog even op het pand op nummer 18. De architect Pieter Post bouwde dit woonhuis samen met de aannemer Claes Dircx Van Balckeneynde.

3

4

5

Het werd door Willem IV aangekocht in 1749 en hangt nu in het Mauritshuis. De stier lijkt levens-echt en de vliegen, die rond het lijf cirkelen zouden we het liefste weg willen slaan. Toch is de stier een samenstelling van een aantal verschillende beesten. Uniek is dat Potter op het schilderij het uitzicht uit het raam op de Dunne Bierkade schilderde. Je ziet de weilanden met het torentje van Rijswijk in de verte en tussen de achterpoten het kasteel de Binckhorst. De Stier staat in een typisch Hollands landschap, onderhevig aan Hollandse weerelementen. Met

vlagen regent het hard. De zon breekt door. Het einde van een onweersbui?

5. Riviervismarkt

Jan Steen schildert 'De Riviervismarkt, gezien naar het Westeinde' (afb. 6). Het is een gezellig markttafereel op de Riviervismarkt, de vismarkt bij de Haagse Toren. Naast de levendige handel zie je diverse aanbouwen van de St. Jacobskerk. De vis werd schoon-gepoeld met het water dat uit de pomp kwam. Deze pomp (reconstructie) staat hier nog steeds.

Rechtsaf Paviljoensgracht - Lutherse Burgwal - Grote Markt (beeld Haagse Harry). Links bij Grote Markt - Rechts Torenstraat. Naast de Grote of St. Jacobskerk, tussen het Kerkplein en de Schoolstraat zijn de Visbanken.

6. Jan Havicksz. Steen, ca. 1652-1654, De Riviervismarkt gezien naar het Westeinde, Haags Historisch Museum

Het is mogelijk om de toren te beklimmen.

De Haagse toren, Kerkplein 1, www.dehaagsetoren.nl

Torenstraat - rechts Trompstraat - links Noordwal - rechts Prinsessewal - links Piet Heiplein - rechts Trompstraat - aan het einde rechts - Laan van Meerdervoort nr. 7 is Mesdag Collectie

Stijlkamer Buitenmuseum: Jan van Goyenhuis en Haagse Toren/St. Jacobstoren

6. De Mesdag Collectie

Hendrik Willem Mesdag (1831-1915) werd vooral beroemd vanwege zijn marinestukken (afb. 7) en het Panorama Mesdag. Deze invloedrijke schilder was ook een belangrijk verzamelaar van kunst van tijdgenoten. Deze verzameling wordt in de Mesdag Collectie getoond. Het statige woonhuis van de kunstenaar is het decor voor de verzameling. Er is ook een fraaie tuin met uitzicht op het Vredespaleis. In de Collectie is veel werk te zien van de Franse school van Barbizon en de Haagse School.

Mesdag had maar liefst veertien schilderijen en tekeningen van Anton Mauve (1838-1888).

Mauve schildert de standplaats voor de ezels in Scheveningen Bad (afb. 8). Het ezeltje rijden was toeristisch vermaak voor kinderen in de badplaats die in de negentiende eeuw ongekend populair werd.

**De Mesdag Collectie, Laan van Meerdervoort 7F,
<https://www.demesdagcollectie.nl/>**

7. Hendrik Willem Mesdag, *Pinken in de branding*, ca. 1875 - ca. 1885, Rijksmuseum Amsterdam, inv. nr. SK-A-2670

8. *Ezelstandplaats op het strand te Scheveningen*, ca. 1876 Anton Mauve (1838 - 1888), De Mesdag Collectie, Den Haag, inv. nr. hwm0218

Na een bezoek aan de Mesdag Collectie. Linksaf Anna Paulownastraat - Carnegieplein (Vredespaleis) - fietsen we via de Scheveningseweg. Dit is de oorspronkelijke weg van Den Haag naar Scheveningen (1665).

- Jurriaan Kokstraat - Badhuiskade- eerste links Seinpostduin. Dit is de plek van Panorama Mesdag.

7

8

7. Scheveningen

Scheveningen was voor Jan van Goyen (1596-1656) één van zijn meest geliefde onderwerpen (afb. 9). Het genre Zeegezicht groeide uit tot een specialisme van Den Haag. De initiatiefnemer hiervan was Jan van Goyen. De manier waarop hij het landschap schilderde en de verhalende elementen erin inspireerden de schilders van de Romantiek. Terwijl de vlotte techniek, het kleurgebruik (bijna uitsluitend in groene, grijze en okertinten) en de atmosferische wolkenpartijen veel bewondering bij de schilders van de Haagse School opriepen.

Voor Elchanon Verveer (1826 - 1900), een schilder uit de Romantiek vormen de vissers en hun activiteiten het onderwerp van zijn kunstwerken (afb. 10).

De Haagse Schoolschilder Jan Hendrik Weissenbruch (1824-1903) behoorde tot de generatie kunstenaars die naar buiten trekt om direct naar de natuur te schilderen. Op vrijwel alle tijden van de dag en met allerlei weersomstandigheden zijn ze op het strand te vinden. Dat was mogelijk geworden door de uitvinding van de zinken verftubes. Met veldezel, doek, schilderskist met verf en penselen trokken de schilders erop uit (afb. 11).

8. Zeegezicht

'Wij hebben hier gedurende de geheele week veel wind, storm, regen gehad, en ik ben talrijke malen naar Schevening geweest om het te zien. En heb er twee kleine marines van teruggebracht. In het eene zit reeds veel zand - maar het tweede, toen het eigenlijk stormde en de zee tot zeer dicht aan de duinen stond, heb ik tweemaal geheel moeten afschrappen om reden van de dikke laag zand die het geheel bedekte. Het waaide zoo dat ik mij haast niet kon staande houden en haast niet kijken door het stuiven. Ik heb het er toch zoeken op te krijgen door nadat ik 't afgeschrapt had in een klein herbergje achter de duinen het er onmiddelijk weer op te zetten en van daar uit weer te gaan kijken.' (afb. 12).

(Van Gogh, 26 augustus 1882)

9. Scheveningen Dorp

Het vissersdorp Scheveningen bestond vorige eeuw nog maar uit een paar straten. Er was geen haven. Het was de belangrijkste vissersplaats van Nederland, waar het strand bezaaid lag met bom-schuiten (afb. 7). Johannes Bosboom (1817- 1891) ontdekte de badplaats Scheveningen tijdens een vakantie in 1873 (afb. 13). In hotel Zeerust op Keizerstraat 1 maakte hij diverse schetsen, waarvan hij er ruim vijftien in aquarel uitwerkte, zoals deze van de 'Vis-serswoningen in Scheveningen'. Ook Vincent van Gogh maakt een aquarel van dergelijke woningen (afb. 14).

9. **Jan van Goyen (1596- 1656), Gezicht op Scheveningen, privéverzameling**

10. **Elchanon Verveer, ca. 1860, invaliden der zee, privéverzameling**

11. **Jan Hendrick Weissenbruch, Strandgezicht, 1895, Rijksmuseum Amsterdam, inv. nr. SK-A-4036**

12. **Vincent van Gogh, Zeegezicht bij Scheveningen, Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting), F0004, JH0187**

13. **Johannes Bosboom, Visserswoningen in Scheveningen, 1873, Rijksmuseum Amsterdam, inv.nr. RP-T-1892-A-2551**

14. **Vincent van Gogh, 1882, aquarel Scharrendroger, Museum of Arts and Culture New Rochelle New York, F945, JH160**

Met fiets rechts afdalen naar Strandweg rechts ter hoogte van Scheveningen Dorp. We fietsen nu langs hetzelfde stuk, maar dan op een lagere hoogte.

12

13

14

10. Scheveningen Bad

Breitner schilderde een oefening van de cavalerie in de duinen (afb. 15). Hij suggereert snelheid en beweging door de compositie en het opstuivende zand. Kleuren en vormen versmelten door de brede verfstreken.

Nog jaarlijks wordt op het strand van Scheveningen voor het Kurhaus op de maandag voor Prinsjesdag door de cavalerie een oefening gehouden met de paarden die de dag erop meelopen in de koninklijke rittour door de stad. De Gele Ridders spelen tegenwoordig tijdens bijzondere plechtigheden een rol. Zo vuren zij saluutschoten af op Prinsjesdag.

15

11. Meijndel

Johannes Akkeringa (1861-1942) behoorde tot de tweede generatie Haagse school. Hij had een vast contract bij de Amsterdamse kunsthandel E.J. van Wisselingh & Co., die voor hem in de zomer van 1909 een buitenatelier bouwde op een stuk grond in de duinen van Meijndel (afb. 16)

Meijndel is onderdeel van Nationaal Park Hollandse Duinen. We fietsen door dit duingebied tussen Den Haag, Katwijk en Wassenaar. Breng een bezoek aan het informatiecentrum De Tapuit en maak kennis met de vele soorten flora en fauna in dit gebied.

16

15. *George Hendrik Breitner, De Gele Ridders, 1885 - 1886, Rijksmuseum Amsterdam, inv. nr. SK-A-1328*

Direct na het Kurhaus rechts afslaan Zeekant - Zwolsestraat -

Harstenhoekweg, 2597 JZ Den Haag

39

De Harstenhoek is een grote vlakte in de duinen. Dit was het werkterrein van de boetsters. De boetsters repareerden de netten van de vleetvisser op haring. Het 'boeten' werd door een groep vrouwen gedaan. Ook in Katwijk waren dergelijke plekken (zie achterkant van het boekje). We fietsen door de Oostduinen naar Meijndel.

Meijndel, 2244 Wassenaar

40

16. *Johannes Evert Akkeringa, 1913, Dordrechts Museum, inv. nr. VBL/1*

12. Richting Katwijk

Rond 1900 ontstond een kunstenaarskolonie in Katwijk.

Jan Toorop (1858-1928) was één van de kunstenaars die in Katwijk te vinden was. Hij woonde er zo'n 7 jaar, verspreid over 2 periodes.

Hij behoort samen met Vincent van Gogh tot de belangrijkste Nederlandse kunstenaars. Toorop organiseerde ook de eerste grote overzichtstentoonstelling van Van Gogh in Den Haag (1892).

Bij het grote publiek is Toorop vooral bekend vanwege zijn art nouveaustijl, waar de 'nettenboetsters' een goed voorbeeld van is (zie blad 1). Hij maakt in Katwijk een schilderij van de zee dat zijn tijd ver vooruit is. Het heeft veel weg van een geboetseerd kleurenspel (afb. 17).

17

Schilders aan het werk op het strand in Katwijk (1904)

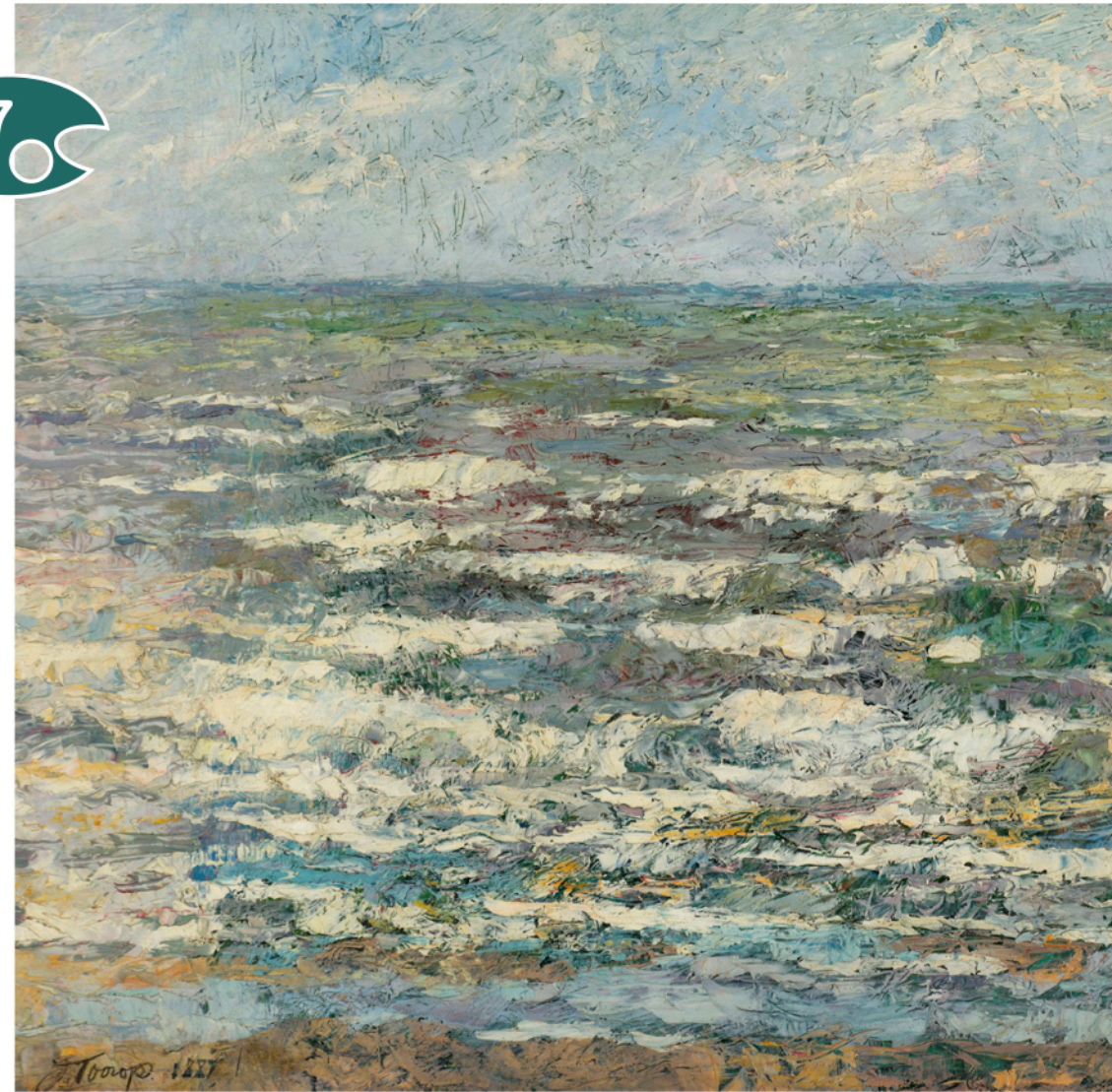
Bron: Freelensmedia

Bezoekerscentrum Dunea, De Tapuit, Meijendelseweg 40, Wassenaar

Eerste blad: Jan Toorop, Nettenboetsters, 1899, Rijksmuseum Amsterdam, inv. nr. RP-P-1941-88

17. Jan Toorop, De zee bij Katwijk, 1887, Rijksmuseum Amsterdam, inv. nr. SK-A-4226

13. Haagse Bos

In het Haagse Bos ligt Huis ten Bosch. Dit wordt na de restauratie het woonpaleis van de koninklijke familie. Het werd in 1645 in het Haagse bos gebouwd door stadhouder Frederik Hendrik, prins van Oranje (1584-1647).

Onder de kunstschaten van Huis ten Bosch zijn de behangsels van de Dordtse schilder Aert Schouman (1710-1792), die door Willem V werden besteld en waarop exotische vogels en planten te zien zijn uit de vorstelijke dierentuin van landgoed De Loo. De behangsels zijn afgelopen tijd gerestaureerd (afb. 18).

Het Hollandse polderlandschap is het decor van een bonte verzameling vogels. Stadhouder Willem IV verwierf de buitenplaats De Loo (1748) en begon hier met de afgebeelde vogelverzameling.

14. Haags Historisch Museum

Hét museum om de ontwikkeling van de stad en het stadsgezicht op de voet/fiets te volgen is het Haags Historisch Museum; van Jan van Goyen tot het werk van de hedendaagse kunstenaar Casper Faassen. Een aantal kunstwerken uit deze fietstocht vind je hier terug (1, 2, 6 en 19). Door het museum te bezoeken krijg je een terugblik op de fietstocht.

18

Volg het Fietsknoppennetwerk

Wassenaar

44

Oude Waalsdorperweg, 2597 AK Den Haag

35

Groenendaal, 2244 BK Wassenaar

34

Benoordenhoutseweg, 2594 Den Haag

33

We fietsen door het Haagse Bos en komen langs Huis ten Bosch (niet openbaar toegankelijk).

18. Aert Schouman (1710-1792), behangsels paleis Huis ten Bosch, Dordrechts Museum

Leidsestraatweg, 2594 Den Haag

32

Koningstunnel, 2515 Den Haag

30

Borden blijven volgen richting 29. Bij Korte Voorhout echter niet afslaan, maar een klein stukje rechtdoor Tournooiveld - rechts is Korte Vijverberg. Op de hoek, grenzend aan de Hofvijver is:

Haags Historisch Museum, Korte Vijverberg 7, Den Haag, www.haagshistorischmuseum.nl

Wil je 'De Stier' van Paulus Potter of schilderijen van Jan van Goyen en Jan Steen zien? Schuin tegenover dit museum in het Mauritshuis.

Klein stukje terugfietsen en afslaan bij Lange Voorhout.

Lange Voorhout 33, 2514 EC Den Haag

29

Deze maakt een knik - Kneuterdijk - Buitenhof -

Spui, 2512 Den Haag

28

EINDE

De inhoud van deze routefolder is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld.
Hofcultuur aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de vermelde gegevens.

Meer informatie

Fietsverhuur & Fietsenmakers

Fietsverhuur Den Haag Noordeinde 39 Tel. 070-32 65 790

Fietsverhuur Zuid-Holland Keizerstraat 27-29

Tel. 070- 3554060

Bezienswaardigheden

Het Buitenmuseum,
Dunne Bierkade 16,17 en 18 Den Haag,
www.buitenmuseum.com

Mauritshuis,
Plein 29, Den Haag,
www.mauritshuis.nl

De Haagse toren, Kerkplein 1,
www.dehaagsetoren.nl

De Mesdag Collectie,
Laan van Meerdervoort 7F,
www.demesdagcollectie.nl

Bezoekerscentrum Dunea,
De Tapuit, Meijendelseweg 40, Wassenaar
www.dunea.nl/duinen/bezoekerscentrum

Haags Historisch Museum,
Korte Vijverberg 7, Den Haag,
www.haagshistorischmuseum.nl

Colofon

Deze fietsroute is uitgegeven in opdracht
van Duin, Horst en Weide.

De route is onderdeel van een aantal routes.

Uitgever

Hofcultuur

Foto atelier Van Goyenhuis: Ankie Mathlener

Redactie

Wimmie Hofstra

provincie **HOLLAND**
ZUID